

HOZIRGI ZAMON FRANSUZ TILIDA MODAL SO‘Z VA IBORALARNING UMUMIY RIVOJI XARAKTERI

Andapulatova Firuza Ikramovna

Far DU Magistratura bo‘limi Lingvistika (fransuz tili) magistranti

Annotatsiya: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 19.05.2021 yildagi 312-son «XORIJIY TILLARNI O‘RGANISHNI OMMALASHTIRISHNI SAMARALI TASHKIL ETISH CHORA-TADBIRLARI TO‘G‘RISIDA» O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qaroriga muvofiq, shuningdek, xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlarni samarali amalga oshirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi ham qaror qilgan. Hozirgi kunda xorijiy tillarni o‘rganishga bo‘lgan talab kun sayin ortib bormoqda. Shu jumladan fransuz tili ham o‘z o‘rniga ega. Shu bois fransuz tilini o‘rganishda modal so‘zlar va iboralarga mazkur maqola orqali to‘xtalib o‘tildi. Modallik kategoriyasi mulohazaning umumiy mazmunini xarakterlovchi muhim belgilardan biri hisoblanadi, va so‘zlovchining ushbu mazmunga munosabatini bildiradi, ya’ni uning voqelikka munosabatini, uni tushunishini ifodalaydi. Modal so‘zlar (lot.modalis-o‘lchov ,usul) so‘zlovchining o‘z fikriga turlicha munosabatini anglatadigan va fikrining aniqligi, rostligi, gumonli yoki shartlilikini ifodalash uchun xizmat qiladigan so‘zlar.

Kalit so‘zlar: Samarali tashkil etish, modallik kategoriyasi, fransuz tilini o‘rganishda modallik kategoriyasi, intonatsiya, inkor, so‘roq, tasdiq, gumon, shartlilik.

Modal so‘z va iboralarning hozirgi fransuz tilidagi ma’nolari to‘g‘risidagi bu so‘zlarning o‘ziga xos xususiyatlarini ko‘rib chiqishda keltirilgan ma’lumotlar ko‘rsatadi-ki, bu ma’nolar quyidagi asosiy turlarga birlashtirilishlari mumkin: 1) aytilayotganni kuchaytirish, 2) xulosa, 3) aniqlashtirish, 4) zid qo‘yish, 5) taxmin, 6) xabar qilinayotganning bo‘lishi mumkin qulay (yoki noqulay) ta’sirini ifodalash, 7) xabar qilinayotganning ishonchlilikini cheklash. Bu guruhlarining har biri o‘z tarkibida asosiy ma’noning xilma-xil nozik farqlarini saqlovchi so‘z va iboralarga ega. Misol uchun, xulosa kuchaytiruvchi nozik farq bilan bo‘lishi mumkin; qiyoslang: Je ne sais ni comment ni où le trouver. D’ailleurs, mon mari n’a pas besoin de mes conseils, il sait très bien quel est son devoir. /F. Bont xotining o‘ziga erining amri bo‘yicha “maslahatlar” berayotgan politsiyachiga e’tirozi, uni politsiya topa olmayapti/. (Bonte, Le chemin, p. 27).

U zidlovchi nozik farq bilan ham bo‘lishi mumkin:

– Suivant son habitude, il fourbissait les armes des ennemis et des bandits nazis. Nous restions, toutefois, inflexibles, inébranlables. /Leon Blyum haqida va kommunistlarning pozitsiyalari haqida/. (O‘sha joyda, 42-bet).

Kuchaytirish cheklash sifatida berilishi mumkin:

– ... ils cherchent à glisser à Barbentane... quelque chose pour montrer que sur un au moins la conversation demeure possible.

(Ar., Les communistes, I s., II fasc., p. 36). U yana taxmin sifatida ham berilishi mumkin: – T’ as pas froid, au moins? (Stil., Le premier, p. 16).

Muhokamalar: Ayrim guruhlarning mavjud ma’nolarini ko‘rib chiqamiz. 1. Kuchaytirish. Bu unga kiradigan so‘z va iboralar miqdorining eng ko‘p sonli guruhlaridan biridir. Ular orasida biz quyidagilarni uchratamiz: a) -ment suffiksli ravishlar: assurément, certainement, incontestablement, naturellement, simplement, sûrement, vraiment. b) Boshqa ravishlar: certes, surtout, en effet, au moins, du moins, en outre, en plus; v) ravishli iboralar: bien sûr, bien entendu, de toute évidence, sûr et certain.

Bu iboralarning har biri o‘zining asosiy ma’nosiga qarab ma’lum nozik farqqa ega, lekin shu bilan birga ularning umumiy ma’nosi gapning barcha mazmuniga bog‘liq bo‘ladi. Haqiqatan, incontestablement ning qo‘llanilishi xabar qilinayotganga ancha keskin nozik farq bag‘ishlaydi:

– Pourquoi donc l’aventurier avait-il cédé à la dernière minute? Incontestablement parce qu’il savait que le peuple français ne lui pardonnerait pas de venir les mains vides. (Cathala, Ils trahissent, p. 97).

Naturellement esa boshqa ma’noga ega; u go‘yo o‘z-o‘zidan ma’lum xabarni ta’kidlaydi va ayni vaqtda ancha keskin kuchaytirishni ifodalayji. – C’est une interdiction pendant le temps de la bataille, naturellement? (Téry, La porte, p. 159).

Shu guruhning o‘zida o‘ziga xos nozik farqli kuchaytirishni beruvchi, xususan, au moins so‘zini, ma’lumki, o‘z ichiga cheklashni olgan, mulohazani kuchaytiruvchi so‘zni ajratib ko‘rsatish kerak: –... maintenant que la gaffe est faite, tu ne crois pas qu’on pourrait au moins en profiter? (Téry, La porte, p. 160).

Ammo au moins gapning mazmuniga qarab yana zid qo‘yish nozik farqli kuchaytirishni ham bildirishi mumkin: –Ici c’est pas du luxe, mais au moins ça a ça de bon, t’as pas eu une goutte d’eau. /Tomli turar joyga ko‘chish munosabati bilan qoniqish/. (Stil, Le premier, p. 29).

2) Xulosa. Modal so‘z va iboralarning bu guruhi o‘zining miqdori jihatidan shuningdek ko‘p sonli guruhga tegishlidir. Unga -ment suffiksli ravish décidément va quyidagi iboralar kiradi: alors, donc, bref, enfin, toutefois, au fond, au reste, du reste, d’ailleurs, en somme, après tout, à la fin, à la fin des fins, en tout cas, par conséquent, toute compte fait, de toutes façons. Unga kiruvchi so‘z va iboralar o‘z ma’nolarida, xuddi birinchi guruhdagi kabi, xilma-xil nozik farqlarga ega bo‘ladilar. Bunday nozik farqlardan,

masalan, d’ailleurs uchun xarakterli bo‘lgan zid qo‘yish nozik farqini uchramiz; qiyoslang: bir qator jasoratlar ko‘rsatgan ispan respublikasi armiyasining jasur askari haqidagi hikoyaning xulosasi: – Il a été tué depuis, d’ailleurs, Antonio Coll. (Téry, La porte, p. 169).

Tarjimada bu yerda d’ailleurs ni zidlovchi “ammo, lekin, biroq” bilan tarajima qilish yaxshiroq, chunki o‘rganish bo‘lib qolgan “yaxshisi, qolaversa, yana” qahramonning jasoratlari bilan kelib chiqqan hurmat tuyg‘usini bera olmasligi mumkin edi. Zid qo‘yishning xuddi shunday nozik farqiini, ammo ancha kuchaytirilganini biz “du reste” ravishida ham uchramiz. – Il n’y avait d’autres refUGES à Madrid, que les stations du métro, peu sûres du reste. (Téry, La porte, p. 130).

Soni bo‘yicha kam ularga kiruvchi so‘zlar ma’nolarning keyingi uchta guruhi, ya’ni aniqlashtirish, zid qo‘yish va taxmin guruhlarini hisoblanadilar. 3) Aniqlashtirish. Bu guruhga -ment suffiksli bir necha ravishlar: essentiellement, notamment, particulièrement, seulement, shuningdek ravishli ibora – à savoir kiradilar. Bu ravishlar, nutqning barcha janrlarida juda keng tarqalgan seulement dan tashqari, birinchi navbatda mavhum (publitsistik) xarakterdagi nutqda uchraydilar. Qiyoslang: – Je savais que de même qu’au temps de la Grande Révolution Française, de la Révolution bourgeoise, le devoir patriotique pour chaque patriote honnête, c’était d’être aux côtés de la France, de même, depuis la Grande Révolution d’Octobre, depuis la Révolution socialiste, le devoir pour chaque patriote et notamment pour chaque patriote français, c’est d’être sans réserve aux côtés de l’Union Soviétique. (Cathala, Ils trahissent, p. 5-6). 4) Zid qo‘yish. Bu guruhga bir-biridan aniq ajralib turuvchi ikkita kichik guruhlar kiradilar: ularning bittasini yaxlit butun gapga yoki uning bir bo‘lagiga tegishli bo‘lgan so‘z va iboralar tashkil qiladilar, boshqasi esa gapning alohida bo‘laklarining zid qo‘yilishini ifoda qiladi va o‘ziga xos sanab o‘tishni namoyon qidadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Turniyozov N.q. «Nutq va uning egotsentrik xarakteri xususida ba’zi mulohazalar» Til va nutq sistem-sath talqinida. Samarqand DChTI, 2005. - B. 21-22 .
2. Yoqubov J.A. «Modallik kategoriyasining mantiq va tilda ifodalanishining semantik xususiyatlari». - T.: Fan, 2005. -B. 224
3. F. Brunot. La pensée et la langue, p. 499.
4. Луғатлар: А. Hatzfeld et A. Darmsteter. Dictionnaire général de la langue française, P.
5. Saodat, S. (2021). The Study of Phraseology and Its Theoretical Features. Journal of Foreign Language Teaching and Applied Linguistics, 11, 97-101.
6. Saodat, S. (2022). ИНГЛИЗ ТИЛИДА ИҚТИСОДИЙ ЭВФЕМИЗМЛАРНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШ САБАБИ ҲАМДА УЛАРНИНГ

ҚЎЛЛАНИЛИШИ. ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ.

7. O. Bloch et W. Wartburg. Dictionnaire étymologique de la langue française, P., 1950
8. A. Dauzat. Dictionnaire étymologique de la langue française, P. E. Littré. Dictionnaire de la langue française, P. Larousse. Grand dictionnaire universel du XIX s., P.
9. Nouveau Petit Larousse illustré. 5e éd. P., 1948.
10. A. Hatzefeld. Dictionnaire, p. 395. Ўша жойда, 84-бет.
11. O. Bloch. Dictionnaire, p. 195.
12. Sadiqova Shirin Bakhtiyorovna. Bilimingizni sinab ko‘ring. O‘zbek tilidan test va madhqlar 1/2014, б 100.
13. Sadykova, S. B., & Tuychibaeva, S. (2019). К МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ГРУППАХ С УЗБЕКСКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕДЛОЖНО-ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЫ). Theoretical & Applied Science, (11), 189-192.
14. Maxsadxon Abduganiyevna Abdurahmonova “HOZIRGI FRANSUZ TILIDA MODAL SO‘Z VA IBORALARNING UMUMIY RIVOJINING XARAKTERLI JIHATLARI” Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(3), March, 2023